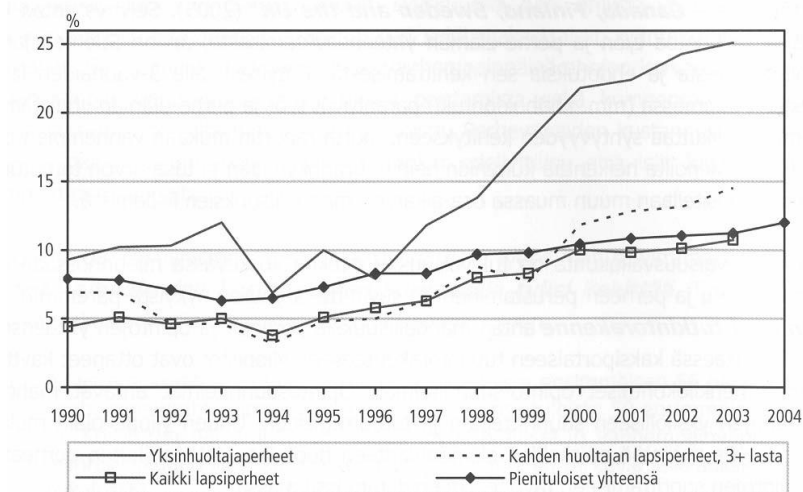

Lasten luokkayhteiskunta

- Vihreän eduskuntaryhmän vaatimukset lasten eriarvoistumisen pysäyttämiseksi 2.6.2006

Lasten eriarvoistuminen on totta

Viimeisen kymmenen vuoden kuluessa suomalaisten köyhyys on kaksinkertaistunut. Samana aikana lapsiperheiden köyhyys on lisääntynyt vielä enemmän, kaksi- ja puolikertaiseksi. Lapsiperheiden tulokehitys on ollut hyvin erilaista. Samaan aikaan kun suurin osa lapsiperheistä on päässyt osalliseksi myönteisestä taloudellisesta kehityksestä, tulokehitys on ollut heikkoa yksinhuoltajaperheissä, suurissa lapsiperheissä sekä alle kolmivuotiaiden lasten perheissä. Taloudellista eriarvoistumista selittävät sekä työmarkkinatilanne että vähimmäisetuuksien tason jälkeensäjääneisyys.

Köyhyysrajan alapuolella olevien lapsiperheiden osuus (Lähde: STM ja Tilastokeskus, taulukko Valtioneuvoston kanslian raportteja 5/2006)

Lasten luokkayhteiskunta ei koske vain perheiden tulotasoja. Koulupudokkuus ja lisääntyvät huostaan-otot kertovat taloudellista eriarvoistumista laajemmasta ilmiöstä. Ennaltaehkäisevien perhepalveluiden rapautuminen on johtanut vaikeuksiin, joita varhainen tuki olisi auttanut välttämään.

Suomalaisen perhepolitiikan tavoitteena on ollut antaa vanhemmille yhtäläiset mahdollisuudet osallistua lastensa hoitamiseen ja turvata perheille lasten kasvattamiseen riittävät aineelliset edellytykset. Nykyinen kehitys on karkeassa ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa.

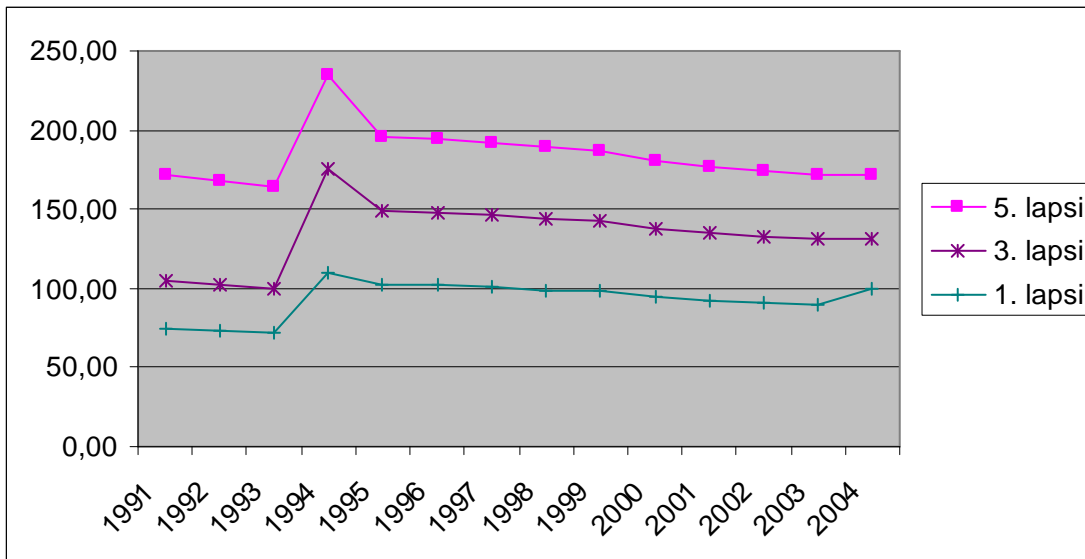
Eriarvoistuminen on mahdollista torjua, jos on poliittista tahtoa. Lasten luokkayhteiskunta ei ole välttämättömyys. Ongelmat ovat kaikkien tiedossa, ja asiasta keskusteltiin paljon vuoden 2003 eduskuntavaaleissa. Tästä huolimatta hallitus on keventänyt verotusta samalla huolehtimatta sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta.

Tulonsiirrot ovat jääneet jälkeen tulojen kehitymisestä

Perhepoliittisten tulonsiirtojen merkitys lapsiperheiden tuloissa on vähentynyt. Köyhyysriskin kannalta suuri vaikutus on ollut sillä, että vähimmäisetuuksien ja indeksiin sitomattomien etuuksien taso on jäänyt jälkeen yleisestä ansiotason noususta ja jopa hintojen kehityksestä.

Perhe- ja lapset -pääryhmän menot olivat vuonna 2003 noin 4,3 miljardia euroa, eli 11 prosenttia kaikista sosiaalimenoista. Vuonna 1990 vastaava luku oli kaksi prosenttiyksikköä korkeampi. Lapsiperheiden saamat perhepoliittiset tulonsiirrot kotitaloutta kohden ovat reaalisesti laskeneet noin 10 prosenttia vuodesta 1990.

Lapsilisten reaaliarvo on laskenut, voimakkaimmin lasku on kohdistunut monilapsisiin perheisiin. Edes yksinhuoltajakorotusta ei ole nostettu indeksiin mukaisesti. Vuonna 2004 toteutetun ensimmäisen lapsen lapsilisen korotuksen arvo on sekin jo laskenut. Minimiäitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahan taso on niin matala, että sen perustuslainmukaisuus on kyseenalainen.

Lapsilisän
kehitys
vuoden 2004
rahana

Vuonna 1990 köyhiksi kotitalouksiksi luettiin 28 000 lapsiperhettä, joissa asui n. 50 000 lasta. Vuonna 2003 köyhiksi luettavia lapsiperheitä oli 63 000 ja näissä asuvia jo 131 000. Erityisesti yksinhuoltajien köyhyysriski on kasvanut. Vihreän eduskuntaryhmän mielestä nämä luvut ovat liian korkeita. Tulonsiirtoja on uudistettava vastaamaan nykytilannetta.

Lapsiperheiden työllisyystilanne ei ole parantunut

Nuorten aikuisten sirpaleinen työtilanne on lapsiperheiden köyhyyden keskeinen selittäjä. Hallitus ei ole kohdentanut mitään toimia tämän ryhmän työllisyystilanteen parantamiseen, pätkätyöläiset eivät ole hallituksen suojeluksessa eikä heitä tulopolitiikassa muisteta. Lamaa edeltävälle tasolle on saatu nostettua ainoastaan 50–59-vuotiaiden työllisyysaste.

Lapsiperheiden työllisyysaste on edelleen paljon 1990-luvun lamaa edeltävän tason alapuolella. Ikäryhmässä 30–49-vuotiaat työllisyysaste on 7–8 prosenttiyksikköä alle lamaa edeltävän tason. Vielä huonompi tilanne on perheenperustamisikäisillä, 20–29-vuotiaiden työllisyysaste on 15 prosenttiyksikköä heikempi kuin ennen lamaa.

Yksinhuoltajatalouksien työllisyystilanne on heikentynyt voimakkaammin kuin lapsiperheissä keskimäärin. Samalla yksinhuoltajien määrä on kasvanut. 1990-luvun alussa yksinhuoltajaperheitä oli n. 90 000, vuonna 2003 lukumäärä oli 118 000 perhettä.

Työntekohalukkuudesta huolimatta työn vastaanottaminen on usein raskas valinta etenkin yksinhuoltajille, koska lyhyissä työsuhteissa marginaaliveroaste voi nousta yli 100 prosentin ja työn ja työttömyyden välimaastossa liikkuminen vaatii mutkikkaan byrokratian läpikäymistä ja tulojen odottelua. Tähän byrokratia- ja kannustinloukkuun on puututtava.

Lapsiperheiden palvelut ovat rapautuneet

Palveluilla on ratkaiseva merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä. Laadukkaat kunnalliset palvelut ovat tasa-arvoa tavoittelevan hyvinvointivaltion kivijalka. Varhainen tuki on edullisin tapa hoitaa ongelmia. Mitä aiemmin lapsen ja perheen ongelmat voidaan tunnistaa ja hoitaa, sitä pienemmiksi jäävät inhimilliset ja taloudelliset kustannukset.

Hankalan elämäntilanteen kohdanneille perheille terveys- ja kotipalvelut voivat olla se tarvittava tuki, joka auttaa vaikean ajan yli. Palvelut ovat tärkeitä myös maahanmuuttajaperheiden tukemisessa ja heidän auttamisessaan tarvitaan erityisammattitaitoa.

Palveluiden tärkeydestä huolimatta lapsiperheiden palveluiden resursseja ei ole turvattu, vaan voimavarat riittävät vain pitkälle edenneiden kriisitapausten hoitoon. Kotipalvelua saaneiden lapsiperheiden määrä on tippunut puoleen vuosikymmenessä. Kouluterveydenhuollossa vain harvat kunnat yltyvät suositeltuun yhteen terveydenhoitajaan kuuttasataa oppilasta kohden, koululääkäreiden osalta suositusta ei täytä yksikään kunta. Lastenneuvoloissa työskenteleviä lääkäreitä on suositustason verran vain kolmasosassa kunnista, terveydenhoitajia on riittävästi vain 40 prosentissa kunnista. Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula on äskettäin vaatinut neuvoloiden ja kouluterveydenhuollon laadun varmistamista sitovilla normeilla.

Vaikka Suomi on edelleen koulutuksellisen tasa-arvon kärkimaita, tasa-arvo on heikentynyt peruskoulussakin. Suurimmissa kaupungeissa on huomattavia eroja myös eri alueiden koulujen välillä.

Lasten huono-osaisuus on lisääntynyt

Lasten huono-osaisuuden lisääntyminen näkyy lastensuojelun arjessa. Vuodesta 1995 vuoteen 2004 avohuollon piirissä olevien lasten ja nuorten määrä kaksinkertaistui. Samassa ajassa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä kasvoi 50 prosenttia. Yksinomaan vuosina 2003–2004 laitoshuollossa olevien lasten määrä kasvoi viidelläsadalla. Huostaan otettujen lasten määrä kasvaa joka vuosi, vaikka ikäluokat pienenevät. Suomessa on myös paljon nuoria, jotka syrjäytyvät koulutusjärjestelmästä. Vuosittain 300 oppilasta jää ilman peruskoulun päästötodistusta, 3400 nuorta jättää aloittamatta toisen asteen koulutuksen.

Lasten luokkayhteiskunnalla on kaikkein heikoimmassa asemassa oleville lapsille äärimmäisen raskaat ja pitkälle ulottuvat seuraukset. Väkivaltaisuus ja väkivallan uhriksi joutuminen periytyvät. Turvattomasta lapsesta ei helposti kasva hyvinvoivaa aikuista. Lasten läsnäolo väkivaltatilanteissa on varsin yleistä: väkivaltaisista parisuhteista 40 prosentissa lapset ovat joutuneet todistamaan väkivaltaa. Joka kymmenes suomalainen on kärsinyt päihdeperheessä kasvamisen haitoista. Alkoholiveron alennus on pahentanut tilannetta entisestään.

Toimenpidevaatimukset

Vihreä eduskuntaryhmä vaatii, että lasten luokkayhteiskuntakehitys on pysäytettävä. Perhe-etuudet, lapsiperheiden vanhempien työmarkkinatilanne, lapsiperheiden palvelut ja kaikkein heikoimmassa asemassa olevat lapset tarvitsevat kaikki hallituksen pikaista huomiota. Seuraavaksi on listaus niistä toimenpiteistä, joita Vihreä eduskuntaryhmä pitää kiireellisimpinä.

Mikäli hallitus jatkaa välinpitämättömyyttään lasten eriarvoistumisen suhteen eikä ryhdy asiassa toimenpiteisiin, Vihreä eduskuntaryhmä tarjoaa syksyllä muille eduskuntaryhmille välikysymystä lasten luokkayhteiskunnan purkamisesta.

Eriarvoistumiskehityksen estämisen täytyy olla seuraavan hallituksen asialistalla. Hallitusohjelmaan on kirjattava uudella tavalla selkeät mittarit, joilla varmistetaan lapsiperheköyhyyden väheneminen. Lasten hyvinvoinnin turvaamiseksi on myös tärkeää varmistaa lapsiperheiden kannalta keskeisten palveluiden laatu ja saatavuus.

1. Köyhien lapsiperheiden keskeisiä tulonsiirtoja on korotettava

- Lapsilisän korottaminen ja sitominen indeksiin
- Äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan vähimmäistason korottaminen työmarkkinatuen tasolle
- Elatustuen korottaminen 118 eurosta 140 euroon kuukaudessa

Lapsiperheiden saamien tulonsiirtojen, erityisesti vähimmäisturvan, taso on jälkeenyäännyt. Vihreän eduskuntaryhmän mielestä muiden kuin ensimmäisen lapsen lapsilisää pitää korottaa 10 eurolla. Jotta lapsilisä säilyttää tulevaisuudessa ostovoimansa, se on sidottava indeksiin.

Vähimmäismääräistä vanhempainpäivärahaa saaneiden naisten määrä on jäänyt pysyvästi hyvin korkealle tasolle, vuonna 2005 maksettiin 19,7 prosenttia äitien vanhempainpäivärahoista vähimmäismääräisinä. On välttämätöntä korottaa pienimmät äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahat työmarkkinatuen tasolle.

Tulojen kehitys on ollut erityisen heikkoa yhden vanhemman perheillä. Yhden vanhemman perheiden turvaverkot riippuvat paljon paitsi etävanhemman ja lapsen suhteesta, myös perheen muista läheisistä ihmissuhteista. Elatustuki on etuus, jota maksetaan niille perheille, joissa etävanhempi ei maksa elatusapua tai toista vanhempaa ei lainkaan ole. Elatustuen korottaminen kohdistuisi niille perheille, joiden tilanne on kokonaisuutena tarkastellen hankalin.

2. Lapsiperheiden vanhempien työmarkkinatilannetta on parannettava

- Toimenpideohjelma byrokraloukun purkamiseksi etenkin yhden vanhemman perheissä
- Vanhemmille oikeus osittaiseen hoitovapaaseen
- Vanhempainvapaan pidentäminen vuoteen ja jakaminen molempien vanhempien kesken

Tutkimusten mukaan yksinhuoltajien työssäkäynti ja ansiotulojen osuus yksinhuoltajien tuloista on vähentynyt. Tämä johtuu työmarkkinoilla tapahtuneista muutoksista. Yksinhuoltajien työttömyys on kasvanut ja epätyypilliset työsuhteet ovat lisääntyneet. Kannustin- ja byrokraloukut pitävät yksinhuoltajia kiinni köyhyydessä. Vihreän eduskuntaryhmän mielestä hallituksen pitää tarttua ongelmaan selkeällä toimenpideohjelmalla. Pitkällä tähtäimellä perustulolähtöinen sosiaaliturva on paras ratkaisu kannustin- ja byrokraloukkujen purkamiseksi.

Pienten lasten vanhempien arjessa laajemminkin näkyvät työelämän selvästi kiristyneet vaatimukset. Erityisen hankala tilanne on naisille, jotka ovat hoitaneet lapsia kotona useamman vuoden ajan. Osittaista hoitovapaata koskevia sääntöjä pitää muuttaa niin, että se tarjoaa houkuttelevan mahdollisuuden työn ja perheen yhteensovittamiseen. Osittaisesta hoitovapaasta on tehtävä työntekijän oikeus.

Monet isät menettävät osan vanhemmuudestaan, koska heillä ei ole aikaa perheelleen. Isien lakisääteisesti pitämän vanhempainvapaan pidennys vahvistaa miesten asemaa lasten arjessa ja parantaa naisten työmarkkina-asemaa. Vihreiden mielestä vanhempainvapaa tulee pidentää vuoden mittaiseksi niin, että siitä merkittävä osa on korvamerkitty isän pidettäväksi.

3. Lapsiperheiden palveluiden taso asianmukaiseksi

- Neuvoloiden, kouluterveydenhuollon ja kotiavun kehittämiseen toimenpideohjelma, jotta ennaltaehkäisevän työn resurssit paranevat
- Ikäluokkien pienenemisestä aiheutuvien säästöjen käyttäminen koulujen tasa-arvon varmistamiseen

Suomalainen neuvolajärjestelmä on korvaamaton tuki pienten lasten perheille. Se mahdollistaa varhaisen puuttumisen esimerkiksi oppimisvaikeuksiin ja moniin muihin lapsen tulevaa elämää uhkaaviin ongelmiin. Kouluikäisille lapsille sama merkitys on kouluterveydenhuollolla. Neuvola- ja kouluterveydenhuolto on kuitenkin päästetty monessa kunnassa rapautumaan. Sama on tilanne kotipalvelussa. Näiden keskeisten lapsiperhepalveluiden tilannetta korjaamaan tarvitaan kunnollinen, resursoitu toimenpideohjelma. Selvitykset eivät riitä tilannetta korjaamaan. Mikäli tilanne ei parane, neuvolan ja kouluterveydenhuollon laatu on varmistettava asetuksella.

Vihreän eduskuntaryhmän mielestä ikäluokkien pienenemisestä aiheutuvat säästöt pitää käyttää koulujen laadun ja tasa-arvon parantamiseen, kuten hallitusohjelmassa on luvattu. Lisäresursseja tarvitaan perusopetuksen ryhmäkokojen pienentämiseen ja opintojen ohjaukseen ja oppilaiden motivointiin panostamiseen.

4. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevien lasten tilanteeseen on puututtava

- Lastensuojelulain uudistus
- Lasten- ja nuortenpsykiatrian hoitajajoukkojen purkaminen
- Kuntiin suositukset koko perheen hoidosta vanhemman kärsiessä mielenterveys-, päihde- tai väkivaltaongelmasta

Vihreän eduskuntaryhmän mielestä on välttämätöntä, että saadaan aikaan ajantasainen lastensuojelulaki, joka selkeyttää lastensuojelun asiakkuutta ja siihen liittyvää rahoitusta, sekä vahvistaa lastensuojelutyötä tekevien toimintavalmiuksia. Lasten etu on, että tukea on tarjolla riittävästi, jotta tilanteet perheissä eivät kärjisty. Kuntien valtionosuuksia määriteltäessä tulee ottaa huomioon ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö, avohoito ja muut selkeästi määritellyt toimenpiteet. Huostaanottojen ei tule olla ainoa valtionosuuksien määrääjä.

Lasten- ja nuortenpsykiatrissa hoitotakuu ei ole toteutunut. Pitkät jonotusajat vaikuttavat potilaisiin, sillä etenkin lasten ja nuorten kohdalla nopea hoitopääsy toimii ennaltaehkäisevästi. Huono tilanne on jatkunut vuodesta toiseen ilman ratkaisua. Vihreän eduskuntaryhmän mielestä lasten- ja nuortenpsykiatrian resursseja on lisättävä ja psykiatrissa hoitoa tarvitsevien lasten jonot on purettava

Väkivalta- ja päihdeongelmaiset perheet tarvitsevat yhteiskunnan erityistä tukea. Kuntiin pitää saada selkeät suositukset ja ohjeet rakentaa koko perhettä koskevat hoitoketjut vanhemman kärsiessä mielenterveys-, päihde- tai väkivaltaongelmasta. Mielenterveys- ja päihdetyön sekä ennaltaehkäisevän työn lähtökohtana pitää aina olla perhelähtöisyys.

Lisätietoja:

Kansanedustaja Tuija Brax puh. 09 432 3115, tuija.brax@eduskunta.fi

Kansanedustaja Anni Sinnemäki puh. 09 432 3166, anni.sinnemaki@eduskunta.fi